

SÜRDÜRÜLEBİLİR AMBALAJ TASARIMLARININ GRAFİK TASARIM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Uğur DERViŞ
İstanbul Aydın Üniversitesi
ugurdervis89@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9101-2239>

Dr. Öğr. Üyesi Öznur İŞİR
İstanbul Gelişim Üniversitesi
oiyarkatas@gelisim.edu.tr

ÖZ

Sürdürülebilirlik kavramı, yaşamımızda yer alan ekolojik, toplum, ekonomik ortam ve şartları aynı doğrultuda bizlerden sonra gelecek olan yeni nesillere yine aynı ortam ve şartlar içerisinde aktarılabilmenin sağlanması olarak ifade edilebilir. Sürdürülebilirliğin, bizlerin ekonomi yönünden sürdürülebilir kalkınma yapmamıza yardımcı olması, sağlığını ele alması, çevreye ve doğaya uygun malzeme seçimine olanak sağlaması gibi durumlarında açıklaması yapılabilir. Araştırmanın amaç ve önemini ne ifade ettiğinin açıklaması yapılmış olup, ele alınan bu ifadeden de problem cümlesinin tanımı ortaya çıkartılmış, bunun devamında da araştırma ile ilgili alt problem soruları oluşturulmuştur. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi konu için uygun görülmüştür. Bu araştırma yönteminden de durum çalışması yöntemi ele alınmış, neden bu yöntemin seçildiği ve aşamaları belirtilmiştir. Konu ile ilgili incelenen üniversitelerin tablosu ortaya çıkartılmış, veri toplama aracı başlığı altında ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda sürdürülebilir tasarım, geri dönüşüm gibi kavramların grafik tasarım eğitimi içerisinde daha fazla yer bulmasının gerektiği, sürdürülebilirliğin sadece grafik alanı içerisindeki müfredatlarda değil, tüm alanların müfredat konuları içerisinde de yer almasının gerektiği söylenilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Ambalaj, Geri Dönüşümlü Ambalaj, Sürdürülebilir Ambalaj, Ambalaj Tasarımı, Sürdürülebilir Tasarım*

INVESTIGATION OF SUSTAINABLE PACKAGING DESIGNS IN TERMS OF GRAPHIC DESIGN EDUCATION

ABSTRACT

The concept of sustainability can be expressed as ensuring that the ecological, society, economic environment and conditions taking place in our lives can be transferred to the new generations that will come after us in the same environment and conditions. Sustainability can be explained in situations such as helping us to achieve sustainable development in terms of economy, addressing our health, and enabling the selection of materials suitable for the environment and nature. The purpose and importance of this research were explained, and the definition of the problem sentence was revealed from this statement, and sub-problem questions were formed. The qualitative research method was considered appropriate for the subject. In this research method, the case study method has been discussed and why this method has been selected, and its stages are mentioned. The table of the universities examined on the subject has been unearthed and expressed under the title of the data collection tool. As a result of this research, it can be said that the concepts such as sustainable design, recycling, should be found more in graphic design education, and sustainability should be included not only in the curriculum area but also in the curriculum subjects of all areas.

Keywords: *Packaging, Recyclable Packaging, Sustainable Packaging, Packaging Design, Sustainable Design*

GİRİŞ

Yaşadığımız dünya üzerinde, gündemde sık olarak öne çıkmakta olan önemli sorunlardan biri de insanoğlunun ekolojik sisteme vermiş olduğu zararlarıdır. İnsanoğlunun gereğinden fazla tüketim yapması, üretilecek olan ürün hammadde kaynaklarının azalması, enerjinin gereksiz olarak kullanılması ekolojik sisteme verilmiş olan zararın ilk sırasında yer almaktadır. Nüfus oranının hızlı bir şekilde artmasının devamında getirmiş olduğu olumsuz etkilerle, denizde ve karada hayatını sürdüren diğer canlıların da yaşamı olumsuz etkilenmekte ve maalesef ki geri dönülemez ve tekrarı olmayan zor seviyelere ulaşmış olduğu ifade edilebilir. Buradan hareketle bu çalışmada günlük hayatta kullanılan gıda ürün ambalajları, temizlik ambalajları gibi çeşitli türde ambalajların kullanıldıktan sonra atık olarak görünmeyip geri dönüşümünün ve devamlılığının sağlanması kavramı ön plana çıkarılarak incelenmiş, sürdürülebilirliğin tasarım ile olan ilişkisi de açıklanmaya çalışılmıştır.

Çeşitli tasarım alanları içerisinde tüketicinin yaşamına hızlı bir şekilde ulaşan, bilinç ve farkındalık kavramını ön plana çıkartan tasarım alanlarından birisi de grafik tasarımıdır. Farkındalığı olan bir tasarımcı eko tasarım, sürdürülebilir tasarım, devamlılık gibi benzer konular üzerinden dikkat çekici çalışmalar yaparak ürünün hedef kitleye etkili bir biçimde ulaşmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada bir grafik tasarımcının ambalaj tasarımı yaparken, tasarım esnasında çevreyi ve doğayı koruma konusunu da beraberinde ele alması ifade edilmeye çalışılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve önemi, eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin devamlılık, sürdürülebilirlik olgusu hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları, konu ile ilgili ortaya çıkartılmış olan grafik tasarım eğitiminde sürdürülebilirlik anketi doğrultusunda öğrencilere sorular yöneltilmiştir. Ambalaj tasarım dersi içeriğinde üretmiş oldukları projelerinin yanında süreklilik kavramını da ele alıp almadıkları da anket içerisinde soru olarak öğrencilere aktarılmıştır. Ayrıca grafik tasarım eğitimi içerisinde sürdürülebilirliğin yerine ilişkin ülkemizde bulunan güzel sanatlar fakültesinde eğitim ve öğretim faaliyetini sürdüren üniversiteler tespit edilmiş olmak ile birlikte, bu üniversitelerde ambalaj tasarım dersi içeriğinde sürdürülebilir ambalaj tasarıma ilişkin dersler verilir vermediği de incelenmiştir.

AMAÇ ve ÖNEM

Araştırmanın amacı; geçmişten günümüze kadar tasarlanmış ve günümüzde de kullanılmakta olan ambalajların bir kereye mahsus bir şekilde kullanılıp atılması yerine, bunların birer kaynak olarak görülebilmesinin sağlanmasıdır. Sürdürülebilirlik kavramını ve geri dönüşüm farkındalığının insanlara daha çok kazandırılmasını sağlamak, ambalajların ekonomik ve çevresel açıdan da kullanılabilirliğini arttırmak ve devamını sağlamak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu araştırmanın önemi, günümüz içerisinde grafik tasarım eğitimi alanında görülen ambalaj tasarım eğitimi dersinin sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj tasarımı yönünden bakıldığı zaman işlenen konuların ambalaj tasarımı teorik ve uygulamalı projeler üzerinden yol izlenerek öğrencilere aktarıldığı görülmekte, fakat sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj üzerinden ise yeterli olmayan bir eğitimin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bir ürünün ambalajını tasarlarlarken, tasarımın en başından itibaren sürdürülebilirlik kavramını ele alarak ne tür bir ambalaj tasarımı ortaya çıkaracağı ve bu tasarımın devamlılığının nasıl sağlanabileceği durumu üzerine ele alınan araştırma konusunun bu probleme ilişkin katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

PROBLEM CÜMLESİ

Üniversite sürecinde grafik tasarım eğitimi alanında verilen ambalaj tasarımı derslerine bakılıp incelendiği zaman, marka ürün ilişkisi üzerinden ambalaj tasarımının teorik bilgiler ve uygulamalı projeler ile desteklenerek öğrencilere

aktarıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda ambalaj tasarımı ders konularına bakıldığı zaman sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj konusu üzerine verilen eğitimin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Öğrencilere ambalaj tasarım dersi içeriğinde sürdürülebilirlik kavramının önemi hakkında da bilgi verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Aşağıda sürdürülebilir ambalaj tasarımlarının grafik tasarım eğitimi açısından incelenmesine yönelik olarak hazırlanan araştırmanın alt problem soruları şu şekilde belirtilmiştir:

Sürdürülebilirlik ambalaj tasarım eğitimi içerisinde nasıl bir yer bulmaktadır?

- Grafik tasarım eğitimi görmekte olan öğrenciler sürdürülebilirlik ile ilgili hangi bilgilere sahiptirler?
- Öğrencilerin sürdürülebilir ambalaj konusunda görüşleri nelerdir?
- Verilen ambalaj tasarım eğitimine bakıldığında ambalaj hakkında işlenen konular genellikle hangi tür konuları kapsamaktadır?
- Ambalaj tasarım eğitimi dersinin amacı ve işlenen haftalık konular içerisinde sürdürülebilirlik nasıl bir yer bulmaktadır?
- Sürdürülebilirlik kavramı grafik tasarım eğitimi açısından nasıl bir önem arz etmektedir?

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Nitel araştırma; gözlem, doküman inceleme, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39). Bu sebeple araştırma kapsamında sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım eğitimi açısından incelenmesi sürecinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

DURUM (ÖRNEK OLAY) ÇALIŞMASI

Örnek olay çalışması, gerçek yaşam bağlamında araştırmacının deney sonuçlarını kontrol ve tahmin edemediği araştırmalarda en etkin yöntem olarak görülmektedir (Yin, 2003). Örnek olay yönteminin en uygun olarak kullanılabileceği iki durum şu şekilde tanımlanmaktadır (Eisenhardt, 1989; Yin, 2003); bunlardan biri, araştırmanın doğrudan betimsel bir soru olan “ne oldu?” sorusuna ya da açıklayıcı bir soru olan “neden ve nasıl oldu?” sorusuna cevap araması durumu olup, bir diğeri de araştırmanın doğrudan gözlem ve veri toplama yoluyla derinlemesine bir bakış açısı kazandırmayı hedeflediği doğal ortam araştırmalarında kullanılmaktadır.

Yapılan araştırma neticesinde üniversitelerde grafik tasarım eğitimi alanında verilen ambalaj tasarım dersi içeriği incelendiğinde, sürdürülebilirlik kavramı üzerine verilen eğitimin eksik olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir ambalaj tasarım eğitimi üzerine bilgi ve düşüncelerinin ne olduğu, sürdürülebilirlik konusu ile ilgili ders içeriğinde nasıl bir eğitim verilmesi gerektiği ve buna benzer sorular hazırlanarak katılımcıların bu konu hakkındaki görüş ve düşüncelerinin alınması düşünülmüştür. Bu sebeple, durum çalışması (örnek olay) bu araştırma için uygun çalışma yöntemi olarak kabul edilmiştir.

GÖRÜŞME

Görüşme yapmanın amacı; araştırmacının karşısındaki görüşmeciden bilgi sağlaması ve konu hakkındaki her türlü amacı ve önemi öğrenmek istemesidir. Biz görüşmeyi doğrudan gözlem yapamadığımız durumlar için kullanırız. Duyguları, düşünceleri ve niyetleri gözlemleyemeyiz. Gözlemcinin içine giremediği durumları da gözlemleyemeyiz. İnsanların dünyayı nasıl organize ettiklerini ve dünyaya yükledikleri anlamları da gözlemleyemeyiz. Bütün bunları katılımcılara sorular sorarak öğrenebiliriz. O halde görüşmenin amacı; görüşme yapılan katılımcının bakış açısını öğrenmektir” (Patton, 2002) (Akt: Merriam, 2013).

STANDARTLAŞTIRILMIŞ AÇIK UÇLU GÖRÜŞME / YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME

Araştırmacının konuya yönelik oluşturduğu görüşme sorularını karşısındaki görüşmeciye ileterek katılımcının konu hakkındaki görüş ve düşüncelerini ele alması olarak tanımlanabilir.

Tam yapılandırılmış görüşme aslında yazılı araştırmanın sözlü formudur. Nitel araştırmalarda yüksek yapılandırılmış bir görüşmenin problemi, önceden hazırlanmış sorulara bağlı kalmaktan dolayı bakış açısına ve dünyasına girilmeye çalışılan katılımcının dünyasına girilememesidir. Bunun ötesinde araştırmacının ön yargılı olduğu tepkisi alınabilir. Dayanaksız varsayımlara dayalı böyle bir görüşme, katılımcıları ortak kelimeler kullanmaya zorlayacak ve onların farklı yorumlar değil aynı görüşleri ifade etmesine sebep olacaktır. Nitel araştırmalarda yüksek yapılandırılmış teknik en çok, katılımcılardan demografik bilgilerini alırken kullanılır. Örneğin her katılımcının yaşını, gelirini, kaç yıldan beri çalıştığını, evlilik ve eğitim durumunu öğrenmek için bu yapı kullanılabilir veya her bir katılımcıdan bir ifade, bir kavram veya bir terim duymak istenebilir (Merriam, 2013). Bu sebeple araştırılan konu ile ilgili kullanılacak olan hangi görüşme türü olursa olsun, incelenen konunun üst düzeye ulaşması, detaylı bir hal alması ve çevredeki insanların da konuya daha anlaşılır bir yönde yaklaşması bağlamında seçilecek olan görüşme türünün oldukça fayda sağlayacağı söylenebilir.

Bu sebeple araştırmada görüşme ve standartlaştırılmış açık uçlu görüşme **yönteminin** seçilme nedeni; üniversitelerde verilen grafik tasarım eğitimi kapsamında okutulan ambalaj tasarım dersi içeriğinde öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir ambalaj tasarımına ilişkin bilgi sahibi olup olmadıklarının tespitine yönelik verilerin, hazırlanılan görüşme sorularının cevaplandırılması yoluyla elde edilmesi içindir.

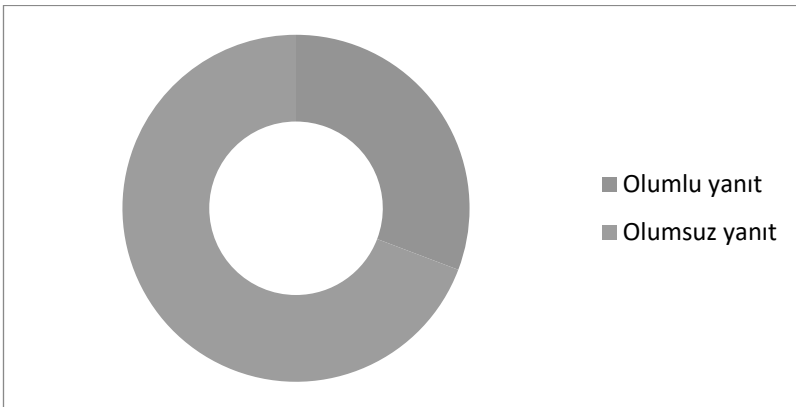
BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde araştırma alt problem sorularına ilişkin bulgulara ve bunlara yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Araştırma içerisinde 3. sınıf grafik tasarım öğrencilerinin sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ambalaj tasarımı, sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım içerisindeki yeri ve önemi, sürdürülebilir ambalajın çevreye nasıl bir etkisinin olduğu, sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemi, grafik tasarım meslek etiği içerisinde sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüş ve düşüncelerine yer verilmiştir. Öğrenci görüşleri tema başlıkları altında ve araştırmanın ilgili alt problemleri altında sunulmuştur.

Sürdürülebilirlik, Ambalaj Tasarım Eğitimi İçerisinde Nasıl Bir Yer Bulmaktadır?

Sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili üniversite içerisinde eğitim, seminer vb. yapılmakta mıdır? Hiç katıldınız mı?

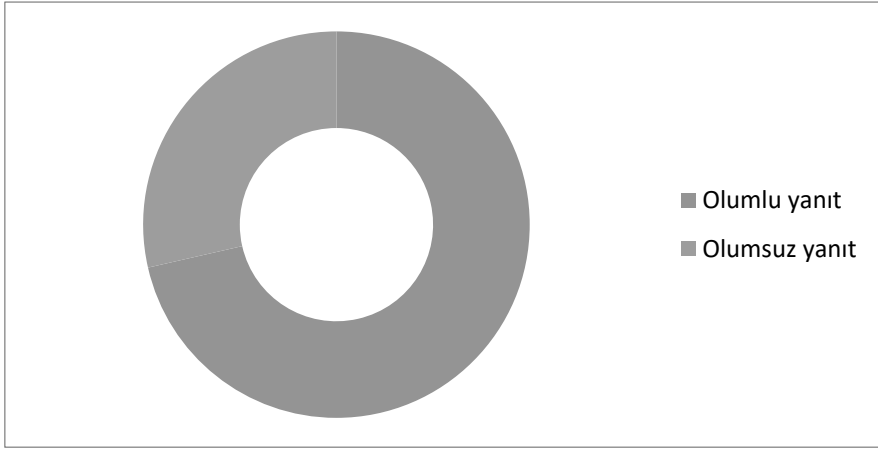
15 öğrenci içerisinde 4 öğrencinin soru ile ilgili olumlu yanıt verdiği, 9 öğrencinin de olumsuz yanıt verdiği görülmüştür. Öğrencilerin eğitim veya seminerlerden haberdar olmadığı veya katılmadığı, belirtilen görüşler içerisinde yer almaktadır.



Grafik 1

Ambalaj tasarımı dersi içeriğinde, sürdürülebilir ambalaj tasarımı konusu yer alıyor mu? Alıyorsa ne tür konular yer almaktadır?

15 öğrenci içerisinde 4 öğrencinin soruya olumsuz yanıt verdiği, 10 öğrencinin ise soru ile ilgili görüşlerine genel olarak bakıldığında sürdürülebilirlik kavramının yer aldığı, sürdürülebilir olması için hangi malzemenin kullanılması gerektiği, yapılan proje içerisinde sürdürülebilirlik konusu üzerinde durulduğu, belirtilen görüşler içerisinde yer almaktadır.



Grafik 2

Öğretim üyelerinin proje derslerinizde sürdürülebilirlik konusu ile ilgili sizden talepleri bulunuyor mu? Bulunuyorsa nasıl ifade edersiniz?

15 öğrenci içerisinde 4 öğrencinin soruyla ilgili olumsuz yanıt verdiği, 6 öğrencinin soruyla ilgili görüşlerine bakıldığında öğretim üyelerinin öğrencilere sürdürülebilirlik konusu ile ilgili ders içerisinde verilen projeye göre talepte bulunduğu, belirtilen görüşler içerisinde yer almaktadır.

Bir grafik tasarımcısının bir ambalajı tasarlarken, sizce neleri ön planda tutması gerekmektedir?

Yapılan görüşme sonucunda 15 öğrenci görüşü analiz edilmiş ve Şekil 1’de görülebileceği gibi “sürdürülebilirlik yönünden görüşler”, “tüketici yönünden görüşler” ve ”tasarım yönünden görüşler” olmak üzere üç tema oluşturulmuştur.

Bir grafik tasarımcısının bir ambalajı tasarlarken, sizce neleri ön planda tutması gerekmektedir?		
Sürdürülebilirlik yönünden görüşler	Tüketici yönünden	Tasarım yönünden
Sürdürülebilir olması ve tüketiciye hitap etmesi, merak uyandırması	Ürünün hangi tüketiciye hitap ettiği önemli. Bir gıda ürünüyse mat doğal görünümlü kâğıtlar, iştah açıcı renkler	Marka
Sürdürülebilir olması çevre dostu olması albenili iş yapması	Tüketiciyi kendine çekebilecek renk ve ambalaj özelliklerini ön planda tutmalı.	Renk uyumu, doku, tasarım uygunluğu
		Tasarlanan ambalajın ilk bakışta bile hangi ürünü ifade etmesi gerektiğini düşünüyorum.

Şekil 1: Bir grafik tasarımcısının bir ambalajı tasarlarken neleri ön planda tutması gerektiğine dair görüşler

Grafik Tasarım Eğitimi Görmekte Olan Öğrenciler Sürdürülebilirlik İle İlgili Hangi Bilgilere Sahiptirler?

Sürdürülebilirlik hakkında neler düşünüyorsunuz?

Yapılan yazılı görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş ve elde edilen veriler, Şekil 2’de görülebileceği gibi “süreklilik yönünden görüşler”, “kullanım yönünden görüşler”, “tasarımsal yönünden görüşler”, “istenilen nitelikte olmayan” olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüşler			
Süreklilik yönünden görüşler	Kullanım yönünden	Tasarımsal yönünden	İstenilen nitelikte
Geri dönüşüm	Uzun süreli, farklı malzemeler için kullanıma uygunluk	Belli markalar ve belli tasarımlar için sürdürülebilirlik	Umuyorum birçok alan ve sektör bu duruma olumlu yönde daha fazla eğilim gösterecektir.
Doğal Kaynakların devamlılığı için her alanda sürdürülebilirlik esas alınmalıdır		Tasarım açısından devam ettirilebilir	
Devamlılığı olan	Bir şeyi korumak değer vermek		

Şekil 2: Sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüşler

Sürdürülebilir ambalaj tasarımını nasıl ifade edersiniz?

Yapılan görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş. Öğrenci görüşleri Şekil 2’de görülebileceği gibi “çevresel açıdan”, “devamlılık açısından”, “süreklilik yönünden”, “tasarım yönünden” olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilir ambalaj tasarımına yönelik görüşler			
Çevresel açıdan	Devamlılık açısından	Süreklilik yönünden	Tasarım yönünden
Çevreyi koruyan	Devam eden tasarımsal ürünler	Marka için kalıcılığı sağlar	Bir ürünün birden farklı şekilde kullanılması
Çevre dostu			
Çevreci tasarım			

Şekil 3: Sürdürülebilir ambalaj tasarımına yönelik görüşler

**Öğrencilerin Sürdürülebilir Ambalaj Konusunda Görüşleri Nelerdir?
Ambalajlarda sizce sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıkartılmakta mıdır?
Sebebi sizce ne olabilir?**

Yapılan görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş, Şekil 3'te görülebileceği gibi "tüketici yönünden görüşler", "süreklilik yönünden", "istenilen nitelikte olmayan", "isteğe bağlı açısından", "maliyet yönünden", "tasarım yönünden" olmak üzere altı tema oluşturulmuştur.

Ambalajlarda sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıkartılmasına yönelik görüşler		
Tüketici yönünden görüşler	Süreklilik yönünden	İstenilen nitelikte olmayan
Çıkartılmaktadır. Sebebi ise daha fazla kitleye ulaşmaktır.	Geri dönüşüme ve tasarrufa büyük katkı sağlar	Henüz yeteri kadar kullanılmamaktadır
İnsanların biraz daha doğal ürünler tercih etmeye başlaması	Maliyet yönünden	Tasarım yönünden
İsteğe bağlı açısından	Çıkartılmamaktadır. Çünkü maliyeti yüksektir	Çıkartılmıyor. Çünkü her ürün için farklı ambalaj tasarımına
Çıkartılmaktadır. Tercih sebebi haline gelebilmek için.		

Şekil 4: Ambalajlarda sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıkartılmasına yönelik görüşler

Sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yapılan görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş ve elde edilen veriler Şekil 4'de görülebileceği gibi "süreklilik açısından", "gelecek ve çevre açısından", "teşvik etme açısından", "etkilemek açısından" olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemine yönelik görüşler		
Süreklilik açısından	Gelecek ve çevre açısından	Teşvik etme açısından
Projeyi sürdürme açısından önemli olabilir	İleriye dönük tasarımlar ve uzun ömürlü tasarımlar yapılabilmesi için yüksek önem arz etmektedir	Önemli olduğunu düşünüyorum
Tasarımcı olarak iş sürekliliği açısından iyi olur. Herhangi bir iş geldiğinde o işi daha rahat yaparsınız.	Önemli ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Ürünleri sürdürülebilir ambalajlar ile tüketicilere sunmak, gelecek ve çevre açısından çok önemli.	İnsanları daha az atık üretmeye teşvik etmeye yardımcı olur
Sürdürülebilirlik her alanda olduğu gibi grafik tasarım alanında da olmak zorundadır.		Etkilemek açısından
		Müşteriyi daha fazla kendine çekiyor ve bu yüzden daha fazla önem verilmeli

Şekil 5: Sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemine yönelik görüşler

Sürdürülebilir ambalajın çevreye nasıl bir etkisinin olduğunu düşünüyorsunuz?

Yapılan görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş, Şekil 5’de görülebileceği gibi “süreklilik yönünden”, “kullanım yönünden”, “plastik kullanım yönünden”, “üretim ve tüketim yönünden”, “çevresel yönden” olmak üzere beş tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilir ambalajın çevreye nasıl bir etkisinin olduğunu düşünüyorsunuz?		
Süreklilik yönünden	Kullanım yönünden	Plastik kullanım yönünden
Geri dönüşüm ve fazla tasarruf.	Daha uzun süreli kullanım sağladığı için daha zararsız olduğunu düşünüyorum	Daha az plastik atımını sağlar
Üretim ve tüketim		İyi bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Plastik kullanımının daha azaltılmana katkı sağlıyor.
Yararlı çok yararlı üretim tüketim anlamında da çok büyük bir katkı yarar var zarar yok	Kullanılan malzemelere daha dikkat edildiği için çevreye faydası oluyor.	Çevresel yönden
		Çevre dostu

Şekil 6: Sürdürülebilir ambalajın çevreye olan etkisi ile ilgili görüşler

Sürdürülebilirlik Kavramı Grafik Tasarım Eğitimi Açısından Nasıl Bir Önem Arz Etmektedir?

Sürdürülebilir ambalaj tasarımlarının grafik tasarım eğitiminde yeri ile ilgili eklemek istediğiniz görüş ve önerileriniz var mıdır? Varsa nelerdir?

Yapılan görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş, Şekil 6’da görülebileceği gibi “bilgi verme ve teşvik etme yönünden”, “tüketim yönünden”, “maliyet ve sürdürülebilirlik yönünden” olmak üzere üç tema oluşturulmuştur.

Sürdürülebilir ambalaj tasarımlarının grafik tasarım eğitiminde yeri ile ilgili görüşler		
Bilgi verme ve teşvik etme yönünden	Tüketim yönünden	Maliyet ve sürdürülebilirlik yönünden
Bize sürdürülebilir ambalaj hakkında biraz daha bilgi verilmelidir.	Sadece plastik poşet kullanımında değil yiyecek içecek gibi çok kullanılan ürünler içinde bir şeyler düşünülmelidir	Maliyet geri dönüşüm iş yükü gibi konularda olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum. Hem üretici hem tüketicinin yararına olan bir şey.
Daha çok sürdürülebilir ambalaj kullanımına teşvik edilmeli.		

Şekil 7: Sürdürülebilir ambalaj tasarımlarının grafik tasarım eğitiminde yeri ile ilgili görüşler

Bir Tüketici ve Tasarımcı Olarak Ürün Tercih Sebebine ve Ambalajın Önemine İlişkin Nasıl Bir Yer Bulmaktadır?

Bir tasarımcı olarak ürün tercih ederken nelere dikkat ediyorsunuz?

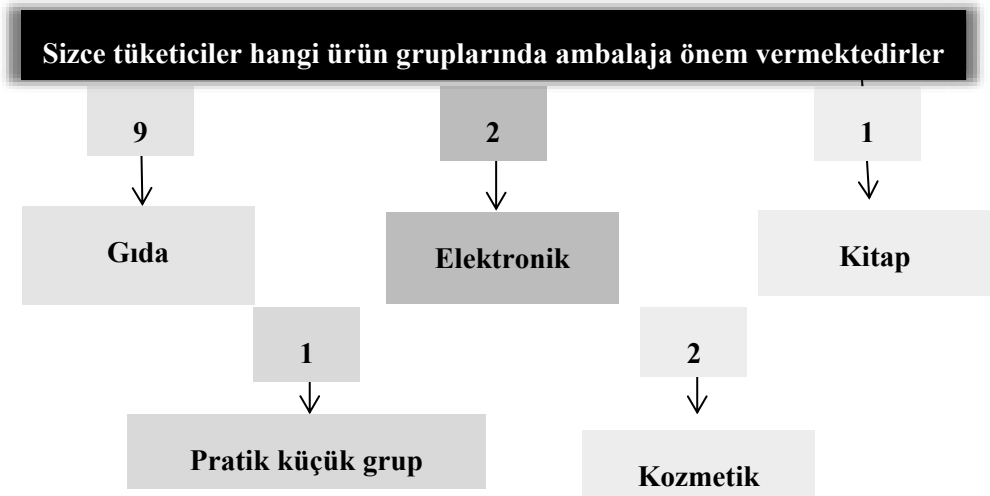
Öğrencilerle yapılan yazılı görüşme sonucunda öğrencilere bir tasarımcı olarak ürün tercihi yaparken nelere dikkat ediyorsunuz? sorusu yöneltilmiştir. Şekil 7’de görüleceği gibi katılımcıların görüşleri analiz edilmiş, 11 görüş farklı temalar altında toplanmıştır.

Bir tasarımcı olarak ürün tercih ederken nelere dikkat		
İşlevsellik	Çevre dostu uygun fiyat	Ürünün içeriği, güvenilirliği.
Birçok etken ortaya çıkıyor. Seçim duruma göre değişir.	Ambalajından çok dokusu ürün üzerindeki renkler	Renklerine göre bende uyandırdığı hisse dikkat ediyorum
Ambalajına ve içeriğine dikkat ederim.	Logo, Renk, Tasarım uyumu	Kaliteli olmasına, görünüşüne, ilgi çekip çekmediğine
	İçeriğine	

Şekil 8. Bir tasarımcı olarak ürün tercih ederken nelere dikkat ediyorsunuz hakkındaki görüşler

Sizce tüketiciler hangi ürün gruplarında ambalaja önem vermektedir?

Görüşme sonucunda 15 öğrencinin görüşleri analiz edilmiş, Şekil 8’de görüleceği gibi “gıda”, “elektronik ürün”, “kitap”, “pratik küçük gruplar”, “kozmetik içerikleri” olmak üzere beş tema oluşturulmuştur.



Şekil 9: Sizce tüketiciler hangi ürün gruplarında ambalaja önem vermektedirler hakkındaki görüşler

SONUÇ

İnsanoğlunun günümüzde çevreye vermiş olduğu zararlar ve bu zararlar için önlemler alınması gerektiğinin gerçeği yansıttığı söylenilebilir. Sanayi üretiminin sınırsız bir şekilde yaygınlaştığı günümüzde, sanayi atıklarının şehirlerde ya da boş araziler içerisinde üretim atıklarından bir tepe oluşmasına sebep olmaktadır. Tüketilen evsel atıkların şişe, kâğıt vb. gibi türlerinin ayırım yapılmadan bir yere atılması genellikle gelişmekte olan ülkelerin ilk sıralarında yer bulmaktadır. Firma ve kurumların dünyamızın geleceği konusunda duyduğu endişe sebebiyle çıkartmış olduğu sürdürülebilirlik raporları, bazı gönüllü kuruluşların da duymuş olduğu bu kaygıdan dolayı sürdürdüğü eylemler, esas amacına tam olarak ulaşmamaktadır.

Bütün çalışma sektörleri üretimlerini gerçekleştirirken, çevre politikalarını ele alarak üretim aşamalarının tümünde sürdürülebilirliğin sınırları içerisinde kalmayı esas amaç olarak ilk sırada yer edinmelidirler. Ancak bu amaç doğrultusunda gelecek nesillere yaşanılabilir bir doğa, çevre ve dünya bırakılabilir. Bu bağlamda eğitim, sanayi, kurum ve kuruluşları çevre bilinci oluşturacak çalışmalar, projeler hayata geçirmelidirler. Bu çalışmalar ortaya çıkartıldığında toplum içerisinde de çevre bilinci oluşturulmalıdır.

Grafik tasarımcı, yaratıcı düşünceler geliştirerek tüketicinin çevreye duyarlılığı konusunda bilincini arttırmalıdır. Bu sebeple tüketici satın alacağı ürünlerde çevreye duyarlı olma özelliğini arayacaktır. Tasarımcı kendine özgü fikir ve düşünceleriyle tüketicinin bilinçlenmesinde önemli bir pay sahibi olmak ile birlikte, ürünü ortaya çıkaran üreticilere de sürdürülebilirlik, devamlılık ve geri dönüşüm gibi konularda da şirketi zenginleştirecek fikirler aktarmalıdır.

Grafik tasarımcı için tasarım sürecinin en başından itibaren çevreye yönelik etkilerin azaltılması ya da tamamıyla ortadan kaldırılması şekli itibariyle gerçekleştirilmelidir. Kullanılacak olan kâğıt sürdürülebilir bir ürün olmalı ve tasarımın bitiminde o kâğıdın geri dönüştürülebilir olması gerekmektedir. Tasarımcı belirlenmiş olan standart kâğıt boyutlarını firesiz olarak kullanmalı ve böylelikle ormanların korunmasına, kâğıt kullanımının kontrollü bir hal almasına, çevre ve doğa kirliliğinin önlenmesine de katkı sağlayabilir.

TARTIŞMA

Grafik tasarım eğitimi içerisinde araştırmanın konusu ile ilgili ilk olarak öğrencilere sürdürülebilirlik hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Öğrencilerin belirtmiş olduğu görüşler farklılık göstermiştir. Çoğunluk olarak ise, "tasarımsalyönden" ve "süreklilik yönünden" olarak belirtilen görüşlerin yer aldığı görülmektedir. Araştırma içerisinde Bozdoğan (1996) sürdürülebilirlik kavramını; "Daimi olma yeteneği olarak" adlandırılan sürdürülebilirlik kavramı

ilk kez Norveç Başbakanı G. H. Brundthland başkanlığında kurulan Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından 1987'de hazırlanan 'Ortak geleceğimiz' raporunda, “Mevcut durumdaki gereksinimleri karşılarken gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yetisini koruyan gelişim” olarak tanımlanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının aslında Yunan mitolojisine kadar dayandığı ifade edilmektedir sözyle vurgulamıştır. Salur (2014)' ün araştırmasında yapmış olduğu röportaj sırasında sormuş olduğu "Sizce sürdürülebilir yaşam için tasarım nedir? " adlı sorunun, bu araştırma içerisinde öğrencilere sorulan "Sürdürülebilirlik hakkında neler düşünüyorsunuz?" sorusu ile verilen yanıtlara bakıldığında konu ile ilgili benzerlik gösterdiği ve aynı durumdan bahsedildiği vurgulanmaktadır.

Burada ele alınan ve sorulan sürdürülebilirlik ile ilgili tanımlamaların ve soruların, farklılık gösterdiği görülmekte olup, sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili bir çok tanım ve sorunun bulunduğu fakat bu tanımlamaların ve soruların geri dönüşüm, devamlılık gibi kelimelerle benzerlik gösterdiği söylenilebilir.

Araştırmada öğrencilere sürdürülebilir ambalaj tasarımı hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Öğrenciler bu konu ile ilgili görüşlerinde sürdürülebilir ambalajın çevreyi koruyan, çevre dostu ambalajlar, geri dönüşüme ve tasarrufa büyük katkısının olduğu, bir ürünün birden fazla şekilde kullanılması gibi yanıtlar vermişlerdir.

Lewis ve diğ., (2007) ise Sürdürülebilir ambalajın tanımını yapan uluslararası iki farklı organizasyon bulunmaktadır. İlk organizasyon, Avustralya'da Royal Melborn Institute of Technology (RMIT), ikincisi ise Victoria University of Technology ve BirubiInnovation Ltd. iş birliği ile 2002 yılında kurulmuş olan Sustainable Packaging Alliance (SPA)'tır. Bu organizasyon, çevresel performans ve sürdürülebilir ambalaj konularında yapılan araştırmaların sürekli olarak geliştirilmesi, sanayi ile iş birliği yürüterek ambalaj sanayi için stratejik ve pratik araçlar geliştirmeyi hedeflemektedir ifadelerini belirtmişlerdir.

Tüm bu tanımlama ve belirtilmiş olan görüşlere bakıldığında ortak bir açıklama ile belirtmek gerekirse, sürdürülebilir ambalajın hem çevresel açıdan hem de çevre dostu ambalajların ortaya çıkartılması, sürdürülebilir ambalaj ile ilgili çalışmaların daha fazla geliştirilmesi, öğrenci görüşlerinden de anlaşılacağı üzere sürdürülebilir ambalajın doğa ve çevre açısından oldukça fazla bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Araştırmada öğrencilere sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili üniversite içerisinde eğitim, seminer vb. yapılmakta mıdır? Hiç katıldınız mı? sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya çoğunluk olarak olumsuz yanıt verdiği

görülmektedir. Yine Salur (2014)'ün araştırmasında yapmış olduğu röportaj sırasında sorduğu Grafik tasarım eğitimi veren okullarda “eko tasarım, sürdürülebilir tasarım” derslerin gerekliliği hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusu ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Bakıldığında sürdürülebilir tasarım, geri dönüşüm, devamlılık gibi kavramların grafik tasarım eğitimi içerisinde daha fazla yer bulmasının gerektiği, sürdürülebilirliğin sadece grafik alanı içerisindeki müfredatlar da değil, tüm alanların müfredat konuları içerisinde de yer almasının gerektiği söylenilebilir. Çünkü ne kadar çok sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili eğitim içerisinde bilgi sahibi olunursa, bir o kadar gelişim gösterilebilir.

ÖNERİLER

ARAŞTIRMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

Yapılabilecek bu araştırmaya yönelik benzer çalışmalarda kullanılacak araştırma yöntem ve tekniklerinin daha ayrıntılı incelenmesi sağlanabilir. Daha kapsamlı bir çalışma ile beraber araştırma zenginleştirilebilir, daha farklı ayrıntılı bulgulara ve yorumlara ulaşılabilir.

Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin güzel sanatlar fakültesi grafik tasarım veya grafik bölümü ders içeriklerinin yurt dışında bulunan çeşitli üniversitelerin grafik veya tasarım bölümleriyle birlikte ele alınması gibi benzer çalışmalar yapılabilir. Bu araştırma kapsamında grafik tasarım eğitimi içerisinde sürdürülebilir ambalaj tasarım ve sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili sadece öğrenci görüş ve düşüncelerine başvurulmuştur. Grafik tasarım eğitimi veren öğretim elemanları, reklam ajansı ve matbaa sahipleri sektörde çalışan grafik tasarımcılar ile benzer bir araştırma yürütülebilir.

Grafik tasarım eğitimi içerisinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj tasarımına ilişkin müfredat taslak planı hazırlanabilir.

UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

Üniversite içerisinde sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili eğitim ya da seminerlere öğrencilerin katılmadığı ya da haberdar olmadığı verilen yanıtlar içerisinde yer almaktadır. Bu veri doğrultusunda seminerler, çalıştaylar, atölye çalışmaları düzenlenip öğrenciler teşvik edilebilir ve bilgilendirilebilir.

Öğretim üyelerinin proje derslerinde öğrencilere vermiş olduğu sürdürülebilirlik konusu ile ilgili bilginin yetersiz kaldığı belirtilen görüşler içerisinde yer almaktadır. Bu veri doğrultusunda öğretim üyelerinin proje derslerinde yapılan bir ambalaj tasarımının bir başka ürün veya tasarımlarda devamının sağlanması

gibi çalışmaların sürdürülebilirlik ile ilişkilendirilmesine olanak sağlanabilir. Öğretim üyelerinin öğrencilere bu konu hakkında daha fazla talepte bulunulması öngörülebilir.

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili dönem içerisinde daha fazla ders verilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Bozlağan, R. (1996). *Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, Sosyal Siyaset Konferansları*, Kitap 50, İstanbul: GÜ Yayın No 4509.

Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14: 532–550.

Lewis, H., Fitzpatrick L., Verghese K., Sonneveld K., Jordon, R. (2007). *Sustainable Packaging Redefined*. Melbourne, Australia: Sustainable Packaging Alliance.

Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (Çev. Editörü: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları.

Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd Ed.)*. London: Sage Publications, Inc.

Salur, N. (2014). Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm Açısından Grafik Tasarım. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez ve Sanatta Yeterlik Çalışması, syf:157,171 Kocaeli.

Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yin, R. (2003). *Case Study Research: Design and Methods*. CA: Sage Publishing.